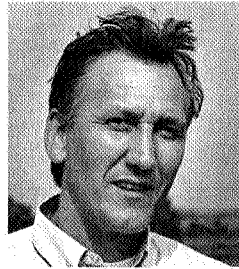


Integrale belangenafweging is hard noodzakelijk



Hondsrug en Hunzedal vormen één systeem

Het Drentse Landschap wil natuurontwikkeling op een nieuwe manier toepassen door samen met andere belanghebbenden het beektraject van de Hunze te restaureren, een aantal venige laagtes te ontgraven, hier en daar wat reliëf aan te brengen en natuurlijke bossen te laten ontstaan, zodat er een half open parklandschap ontstaat met veel water geschikt voor vogels, planten en kanoërs.

Jan Abrahamse

Het Hunzedal ligt tussen de Hondsrug - de oostrand van het Drents Plateau - en het veenkoloniale gebied van Oost-Groningen. Op deze oostgrens liggen de zogenaamde randveenontginningen; kleine, over het algemeen langgerekte dorpen en gehuchten zoals Zuidlaarderveen, Oud- en Nieuw Annerveen, Eexterveen, Gieterveen, Bonnerveen, Torenveen, etc. De noordzijde wordt begrensd door de polder ten noorden van het Zuidlaardermeer en de zuidgrens ligt ter hoogte van Exloo. De overgang van het Hunzedal naar de Veenkoloniën is eigenlijk niet zichtbaar omdat het totale landschap daar een open landbouwgebied is. Als men de Hondsrug afrijdt in oostwaartse richting ziet men een eindeloze vlakte. Je kijkt bij helder weer zo Duitsland in.

Grootste aardappelakker

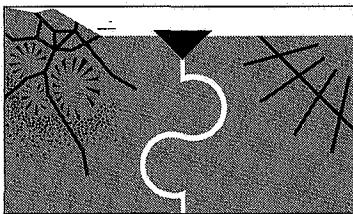
Als we Eric van der Bilt, hoofd terreinbeheer bij de Stichting Het Drentse Landschap, vragen wat momenteel de landschappelijke en natuurwaarden van dit gebied zijn, is zijn ant-

woord: 'Het is de grootste aardappelakker van Noordoost-Nederland, een vrij optimaal ingericht landbouwkundig gebied en de actuele natuurwaarden zijn betrekkelijk gering. Het gebied omvat zo'n 25.000 tot 30.000 hectare en daarvan is 95 procent in agrarisch gebruik. De potentiële waarden die wij zien in het Hunzedal zijn heel sterk gerelateerd aan het hydrologische systeem van de Hondsrug en het Hunzedal. De Hondsrug is landschappelijk al een fenomeen doordat deze reliëfrijke rug van Emmen tot voorbij Groningen grote hoogteverschillen kent. Op de korte afstand bedragen die zo'n 15 tot 20 meter met een maximum tot 25 meter in de buurt van Borger. In Nederland vindt iedereen dat een stuk reliëf van de nodige importantie. Hondsrug en Hunzedal zien we als één systeem.'

De Hondsrug is een hoog zandgebied en de regen die er opvalt, zijgt weg in de bodem en wordt niet via sloten afgevoerd. Na een lange omweg kwelt dat water uiteindelijk op in het

maaiveld van het Hunzedal. Gedurende de tijd dat het water onderweg is, wordt het verrijkt met allerlei mineralen, met name kalk. De aanwezigheid van die mineralen leidt tot allerlei vegetatiekundige waarden. Die waarden komen, volgens Van der Bilt, echter niet tot uiting omdat het gebied zo optimaal landbouwkundig is ingericht. De druk van het kwelwater uit de Hondsrug is bijzonder hoog. Er wordt 120 miljoen m³ water per jaar via de Hunze afgevoerd en dat is voor het grootste deel kwelwater. De boeren hebben er veel last van. Ze hebben veel moeten investeren in de infrastructuur om dat water kwijt te raken. In het dal zijn dan ook zeer veel sloten en leidingen aangelegd, evenals een snel werkend drainagesysteem. Dat kostelijke schone water wordt afgevoerd zonder dat er iets in de zin van het ontwikkelen van natuurwaarde mee kan gebeuren. De hoeveelheid kwelwater in het Hunzedal is zoveel dat de waterkwaliteit van dit gebied heel goed is, ondanks de vele chemicaliën die men met name in de aardap-

In de twee vorige nummers van Noorderbreedte werd de vraag gesteld of een nieuwe planologische visie op de Hunzelaagte mogelijkheden biedt om de verstedelijking van de Hondsrug tegen te gaan. In een serie artikelen geven deskundigen een perspectief voor de toekomst. Begin volgend jaar organiseren Noorderbreedte, het Stimuleringsfonds voor Architectuur en de Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe een Keuningcongres extra over dit thema. Als eerste gaf stedenbouwkundige Maarten Schmitt zijn visie op dit probleem duidelijk weer. In dit derde deel geeft Eric van der Bilt van de Stichting Het Drentse Landschap zijn visie over de mogelijkheden voor natuurontwikkeling in het Hunzedal.



pelteelt worden gebruikt. **'Die hoeveelheid is verrassend,'** zegt Van der Bilt. **'Dat betekent ook dat onder het schillette van de bouwvoor, die voor de aardappelteelt gebruikt wordt, het hydrologische systeem nog volstrekt intact is.'**

Natuurontwikkeling

Tegenwoordig wordt er veel gesproken over natuurontwikkeling of nog erger natuurbouw. Merkwaardige termen, zo vindt Eric van der Bilt en daarin kan ik hem geen ongelijk geven. De Hunze was vroeger een laaglandbeek die uitbundig meanderde in een kletsnat dal. De 32 kilometer lange Hunze werd met haar bovenlopen het Voorste en het Achterste Diep tussen 1956 en 1962 verbreed, rechtgetrokken en van stuwen voorzien. Samen met een afwateringssloot die parallel aan de Hunze loopt is de genormaliseerde beek ingesteld om de pieken van de wateraanvoer zo snel mogelijk te verwerken. Het is duidelijk dat de waterhuishoudkundige inrichting van het Hunzedal volledig plaats vond ten dienste van de landbouw. Slechts op een paar plaatsen in de benedenloop zijn oude afgesneden meanders, niet verveende stukjes grond en landschappelijk aantrekkelijke gebiedjes als de Duunsche landen gespaard gebleven als natuurreservaatjes. Op dit moment heeft Het Drentse Landschap 300 hectare in bezit en binnenkort zal de stichting ook de eigendommen van Staatsbos-

beheer in het Hunzedal gaan beheren. De openheid en de rust is aantrekkelijk voor weidevogels en in de winter zijn er veel ganzen en zwanen. Het Groningse deel van het Hunzedal is een waterrijk gebied wat zeer belangrijk is voor vogels. Vroeger waren in het gehele gebied jaarlijks inundaties in het winterhalfjaar, maar door aanleg van kaden behoren deze overstromingen tot het verleden. In de benedenloop van de Hunze is het dal veel wijder en vlakker en de hoogteverschillen met de Hondsrug zijn geringer dus ook de kweldruk. De invloed van het oppervlaktewater is er ook groter. Vroeger hebben er uitgestrekte venen en moerassen gelegen. De mogelijkheden om grote overstromingsvlakten te creëren met riet- en zeggemoerassen bij het Zuidlaardermeer en in de benedenloop zijn groot. In het Groningse deel is al 2300 hectare reservaatgronden aangewezen.

Visie op de leefbaarheid

Er zijn allerlei initiatieven voor het gebied. Zowel landelijk, provinciaal als regionaal zijn er plannen ontwikkeld. In het gehele gebied spelen meer belangen een rol dan alleen de natuurbescherming. De problemen die in het gebied van Oostermoer (het noordelijke deel van het Hunzedal) spelen zijn vooral agrarisch en sociaal-economisch van aard. Er komen minder mensen, het dienstenniveau neemt af en het is om die reden dan ook een aandachtsgebied in het kader van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (Vinex). Het leefbaarheidsproject Oostermoer is bezig een visie te ontwikkelen om een nieuw soort toekomst te creëren. Het Drentse Landschap speelt daarop in. Naast drinkwaterwinning en recreatie verdient ook natuurontwikkeling een plek. Van der Bilt stelt dat natuurontwikkeling in de zin van het restaureren van processen en systemen zonder al te veel bemoeienis van mensen



Het Drentse Landschap bijzonder aanspreekt. In het Hunzedal liggen daarvoor grote kansen. Door een zone aan weerszijden van de beek aan landbouwkundig gebruik te onttrekken, zou het opnieuw laten meanderen van de Hunze vrij eenvoudig te realiseren zijn. Wanneer in de benedenloop de kaden op grotere afstand van de beek af zouden komen te liggen, kunnen in de tussenliggende zone weer regelmatig inundaties optreden. Deze maatregelen in combinatie met het verwijderen van een aantal stuwen leiden tot een natuurlijker afstromingsproces. Als tevens de waterkwaliteit verbeterd wordt, zal dit gebied aantrekkelijker worden voor flora en fauna. Dat betekent dat daar waar natuurontwikkeling en drinkwatervoorziening kansen krijgen de landbouw moeilijk te handhaven is. **'Elke andere bestemming gaat per definitie ten koste van de landbouw, omdat het tot nu toe de dominante bestemming is en dat zal ook altijd zo blijven. Er is wel een milieuvriendelijker en duurzamer landbouw mogelijk. Als deze plannen gerealiseerd worden, zal er tussen de 4.000 en 6.000 hectare onttrokken worden aan de landbouw. Het is evident dat de boeren daarvoor schadeloos gesteld moeten worden,'** aldus Van der Bilt. Landbouwgrond is hier goedkoop, prijzen liggen tussen de f 15.000,- en f 20.000,- per hectare. In Gelderland bedraagt de prijs f 40.000 - f 45.000,- en in Brabant f 60.000,-.



De Hunzevlakte is de grootste aardappelakker van Noordoost-Nederland, foto Rob de Groot

Er is een weerstand om voortdurend nieuw beleid te maken. Het Drentse Landschap heeft contact gezocht met Wereld Natuur Fonds omdat die nieuwe natuur in Nederland wil realiseren en dat kan hier uitstekend. Samen met de waterleidingbedrijven van Groningen en Drenthe en het bedrijfsleven wil Het Drentse Landschap met een totaal visie op de leefbaarheid van het Hunzedal komen.

Zoersche landen

Om een indruk te krijgen van het gebied en de plannen van Het Drentse Landschap, rijden Eric van der Bilt, fotograaf Rob de Groot en ik naar een aantal belangrijke gebieden in het Hunzedal. Als eerste de Zoersche landen in de bovenloop van het Achterste Diep. De bovenloop van de Hunze bestaat uit twee stromen: het Achterste Diep dat ontspringt ten noorden van de Oude Dijk, de weg van Exloo naar Mussekanaal, en het Voorste Diep, een voortzetting van het Kanaal Buinen - Schoonoord dat door de Hondsrug stroomt. De Zoersche landen is een groot en open akkergebouwgebied met hier en daar wat grasland. Hier zijn grote mogelijkheden om vochtige broekbossen te

laten ontstaan, met name in een strook langs de Hondsrug. Dit past ook in het overheidsbeleid om bossen aan te planten. Dat kunnen productiebossen zijn in combinatie met recreatieve en extensieve agrarische activiteiten. Boermastreek is een klein dorpje, een randveenontginning, waar rust en ruimte heerst. Het is de vestigingsplaats van het Animal Plaza Hotel, of zoals een andere bord aankondigt het Kattenhotel. Opvallend is overigens dat in meerdere van deze randveenontginningen dierenpensions en opvangcentra zijn. 'Als je het Hunzedal in landschappelijke zin laat ontwikkelen waardoor een aantrekkelijk landschap ontstaat, dan kun je hier een plezierige woonomgeving realiseren. Men vindt het gebied een negatieve uitstraling hebben maar dat kun je hierdoor veranderen. De infrastructuur is er en de dienstenverlening ligt in de buurt,' aldus Eric van der Bilt. 'Langs de Oude Dijk krijgt de grote leegte een extra dimensie door de hoogspanningsleiding en tegen de Hondsrug liggen de afschuwelijke gebouwen van de manege van Exloo, waar in de Noorderbreedte rubriek Doodzonde over geschreven is.

Er is een teneur, omdat het er hier toch niet uitziet, om alles maar toe te staan. Integrale belangenafweging is nu dan ook hard noodzakelijk.'

Exloosche landen

In dit gebied, gelegen tussen Exloo en Buinen, is 150 hectare aangewezen als toekomstig reservaatgebied. 'In natuurtechnische zin heb je hier een situatie die als het ware smeekt om ontwikkeld te worden. Je zou hier grootschalige natuurontwikkeling kunnen toepassen waarbij je de overgangzone tussen de boswachterij Exloo en het Hunzedal tot een heischraal begraasd parklandschap kan ontwikkelen, dat is recreatief gezien heel aantrekkelijk. Dat deel moet je dan integraal beheren met de boswachterij en het natte deel van Hunzedal. Ook kun je hier jaarrondbegrazing realiseren met bijvoorbeeld edelherten en Hooglanders. Het gebied beslaat samen met de boswachterij zo'n 800 hectare.'

Op het dak van het landschap

Ten zuiden van Buinen rijden we over de Zui-

Je voelt bij de Zuideres van Buinen dat je op het dak van een landschap rijdt, foto Rob de Groot



The Animal Plaza Hotel in downtown Boermaastreek, foto Rob de Groot

deres over de Hondsrug. 'Je voelt dat je op het dak van een landschap rijdt.'

Ten noorden van Buinen gaan we het dal in van het Voorste Diep, ook wel de Bronnegermaden genoemd. In geomorfologisch opzicht is dit gedeelte zeer bijzonder. Het op 8 meter + NAP gelegen dal van het Voorste Diep breekt hier door de Hondsrug. De essen van Buinen en Drouwen liggen boven de 20 meter + NAP. 'Dit landschap is zo uniek daar moet je niets aan doen. Harm Tiesing schreef in het begin van deze eeuw over dit deel van het riviertje: "Aan de oevers van het Voorste Diep, waar de loop door terrassen met verschillende hoogtes zeer versneld wordt, hebben wij in de tweede helft van de vorige eeuw (1870 - 1885) nog ravijnen gekend, waarin het water in het voorjaar bleef staan en daarnaast hoogten van aangespoeld zand en veen van 2 - 3 meter boven het maaiveld." De gemeente Borger is bezig met een natuurontwikkelingsplan. Dat is een prijzenswaardig initiatief. In dit landschap waar de cultuurinvloed zo sterk aanwezig is, vind ik dat in het kader van de recreatie de menselijke maat niet zo belangrijk is als de natuurwaarde. De identiteit van het cultuurlandschap moet je handhaven. Het is doodzonde om er een nieuwbouwwijk te plaatsen.' Op de Weermaadsdijk ten oosten van Bronneger ligt een stuw waar het Kanaal Buinen - Schoonoord het begin vormt van het huidige Voorste Diep. Een rare waterstaatskundige ingreep.

De Branden

Op de Lemenweg ten zuiden van het Drouwenezand, het hoogste en steilste

